

Շնարագետ Չուլհակը

Հազարու Աղայան

Շահ-Աբասի ժամանակ հեռու աշխարհից դերվիշի հազուստով մի մարդ է գալիս Սպահան քաղաքը: Քաղաքի ընդարձակ հրապարակի մեջ այդ դերվիշը մի մեծ շրջան է քաշում փայտով, ինքն էլ կշտին նստում լուս ու մունչ: Անցուդարձ անողները նայում են և զարմանալով հարցնում, թե՝ դու ո՞վ ես, այս ի՞նչ բան է, որ դու քաշել ես. արդյոք մի թալիսման չե՞ սա, և մեզ համար քարի՞, թե՞ չար թալիսման է... Դերվիշը բնավ չի խոսում: Ամբողջ քաղաքը վարանման մեջ է ընկնում, թե՝ սա ի՞նչ կնշանակե արդյոք: Վերջը իմաց են տալիս Շահ-Աբասին, թե՝ այսպիսի մի դերվիշ է եկել...

Շահ-Աբասը իր գիտնականներից մեկին ուղարկում է, որ տեսնե ի՞նչ բան է, ի՞նչ է դերվիշի ուզածը, ինչո՞ւ է ժողովորին սարսափի մեջ զցել:

Գիտնականը գնում է և ասում դերվիշին. Ո՞վ մարդ, ես հասկանում եմ քո միտքը: Քո շրջանը նշանակում է երկինք: Դատարկ է մեջը: Այդ նշանակում է, որ դու ուզում ես երկինքը կապել, որ ոչ մի ամա չինի այնտեղ, որ է՛լ անձրև չգա, սով ընկնի մեր աշխարհը: Գիտե՛մ, գիտե՛մ, որ դու կարող ես այդ բոլորն անել, բայց խղճա՛ մեզ, այդպես բան մի՛ անիլ, ինչ որ ուզես՝ թեզ կտա թագավորը...

Դերվիշը բնավ չխոսեց և գիտնականի երեսին անգամ չնայեց: Բայց ժողովուրդը, լսելով գիտնականի բացատրությունը, ավելի մեծ երկյուղի մեջ ընկավ: Ել չին ասում, թե՝ զուցե սխալ էր գիտնականի բացատրությունը, այլ դրա հակառակ՝ լուս ուղտ շինելով, պատմում էին իրար, թե. «Բա չե՞ք ասիլ, դերվիշը մի ամենազոր մարդ է, այսինչ երկրում հեղեղ և կարկուտ է թափել, բոլոր

բնակիչներին կոտորել, այնինչ տեղ յոթը տարի շարունակ կապվել է երկինքը, ոչ մի կաթիլ անձը չի եկել, սովոր է ընկել երկիրը, բոլորեքյանք կերել են միմյանց...»։ Մյուս օրը Շահ-Աբասն ուղարկեց մի ուրիշ գիտնական։

Գիտե՞մ, գիտե՞մ, ով ես դու, մա՛րդ Աստուծո, ասում է գիտնականը։ Քո շրջանը նշանակում է երկիր։ Դատարկ է մեջը։ Դրանով ուզում ես ասել, որ ժանտախտով պիտի դատարկես մեր երկիրը։ Խնայի՛ր մեզ. խնայի՛ր, ի սեր Ամենակալին, այդպես քան մի՛ անիլ, ինչ որ ուզենաս՝ քեզ կտանք։

Դերվիշը դարձյալ մնաց լուռ։ Ավելի ևս սաստկացավ ժողովրդի երկյուղը, և նորանոր առասպելներ տարածվեցին քաղաքի մեջ։

Բոլոր գիտնականները հաջորդաբար գնացին դերվիշի մոտ, և բոլորն էլ, ունքը շինելու տեղ, աչքն էլ հանեցին, փոխանակ ժողովրդի կասկածը փարատելու, նրան ավելի երկյուղի ու սնահավատության մեջ գցեցին։

2

Թագավորը կարծում էր, որ դերվիշի արածը մի հասարակ հանելուկ պիտի լինի, և իրան համար շատ ամոք էր համարում, որ այդ հասարակ հանելուկը լուծող մի գիտնական չունի։ Այսպիսի մտատանջությունով նա մեկ օր ծպտված ման էր գալիս Սպահանի Հայոց քաղումը, ուր հանդիպեցավ մի տարօրինակ քանի։ Մի տանիքի վրա ցորեն կար փոած աղունի համար, ոչ ոք չկար մոտը, բայց մի երկայն եղեգ կար ցցված, որ ինքն իրան անդադար տարութերվելով քշում էր ճնճուկներին։ «Այս հրաշքի գաղտնիքը պետք է տան մեջը փնտրել», ասաց թագավորն ու ներս գնաց տուն և այնտեղ տեսավ մի ջուլհակ, որ կտավ էր գործում։

Երբ որ թագավորը ներս մտավ՝ ողջունեց ջուլհակին, ջուլհակը նայեց նրա վրա, իսկույն ոտքի կանգնեց, խոր գլուխ տալով պատասխանեց նրա ողջույնին, հետո սկսեց շարունակել իր գործը։ Ջուլհակի աջ ու ձախ կողմին մի-մի օրորոց կար դրված։ Երբ որ նա սկսեց գործել՝ օրորոցներն էլ սկսեցին օրորվիլ տանիքի ինքնաշարժ եղեգի պես։ Օրորոցում եղած երեխաները ծերունու թռոներն էին, որոնց մայրերը, տան մի անկյունում նստած՝ ճախարակով քամբակ էին մանում

կտավի համար: Իր հարսներին գործից չգցելու համար հնարագետ ջուլհակը տանիքի եղեգից մի թել էր կապել, թելի մեկ ծայրը փաթաթել կտավի սանրին, որ իր տարութերվելով շարժում էր եղեգը: Օրորոցներից նմանապես թելեր ուներ կապած, որոնց հակառակ ծայրերը իր աշ ու ձախ մատներին էր փաթաթել: Աշ ձեռքով մարութը նետելիս՝ աշ կողմի օրորոցն էր օրորվում, ձախով նետելիս՝ ձախ կողմինը: Այսպիսով, ճա մեկ անգամից երեք գործ էր կատարում:

Թագավորն այդ ամենը նկատեց և գովեց իր մտքումը նրա հնարագիտությունը, միայն նրա ոտքի կանգնելով խոր գլուխ տալը թագավորի մեջ կասկած ձգեց, թե՝ չլինի՞ իրան ճանաչեց: Այս բանն ստուգելու համար թագավորը մի մութ հարցմունք արավ նրան.

Չլինի՞մ, չլինի՞մ...

Մի՞թե, մի՞թե... պատասխանեց ջուլհակը:

Թագավորը, «չլինիմ, չլինիմ» ասելով՝ ուզեց ասել ծերունուն. «Եթե ինձ ճանաչեցիր՝ չլինի թե երևանես այդ բանը, թող մեր մեջը մնա»: Իսկ ծերունին պատասխանեց՝ «Մի՞թե, մի՞թե», այսինքն՝ «Մի՞թե ես հիմար եմ և այդքանը չգիտեմ»:

Քանիսի՞ մեջն ես, վարպե՞տ, – հետո հարցրեց թագավորը:

Երկուսս լրացրել, երեքի մեջն եմ մտել, պատասխանեց ջուլհակը:

Թագավորի այս հարցմունքը ջուլհակի հասակին էր վերաբերում: Չուլհակը պատասխանեց, որ երկու ոտքով ման գալն արդեն վերջացրել է, հիմա գավազան է գործ ածում՝ իբրև երրորդ ոտք, մեկ խոսքով՝ ծերացել է:

Թագավորն այսպիսի շատ մութ հարցմունքներ արավ և բոլորի պատասխանն էլ ստացավ դարձյալ մութ կերպով: Տեսավ, որ ծերունի հայր մի հնարագետ և հանճարի տեր մարդ է թե՝ գործով և թե՝ խոսքով, մտածեց, որ միայն սա՛ կարող է դերվիշի պատասխանը տալ:

Դու, որ այդշափ հնարագետ ես, ասաց թագավորը, եթե մի քանի սագ ուղարկեմ քեզ մոտ՝ կարո՞ղ ես փետրել նրանց:

Դրա քաջ վարպետն եմ ես, ասաց Չուլհակը:

3

Այս պատասխանն ստանալուց հետո թագավորը գնաց: Շատ շանցավ՝ Չուլհակի մոտ եկան թագավորի գիտնական նազիր-վեզիրները:

«Ահա՝ եկան թագավորի սագերը, իրա՞վ որ լավ փետրելու թոշուններ են», ասաց Չուլհակը ինքն իրան:

Թագավորը տուն գնալով սաստիկ բարկացել էր գիտնականների վրա և սպառնացել էր, որ եթե զոնե մի մարդ չզտնեն, որ դերվիշին պատասխան տա, նրանց բոլորին էլ կարսորե: Այսպես նեղի գալով՝ որոշեցին դիմել հնարագետ Չուլհակին, որի համբավը նրանցից մեկը լսել էր:

Վարպե՛տ եղբայր, կարող չե՞ս արդյոք մի պատասխան տալ մեր տարօրինակ հյուրին, որ ժողովրդի վրա սարսափ է տարածել, ասացին գիտնականները և պատմեցին դերվիշի դեպքը, որ արդեն հայտնի էր Չուլհակին:

Ինչո՞ւ չէ... կարող եմ... քայց մեծ ծախք կպահանջվի դրա համար: Պետք է ձեռք բերել մի կախարդական գավազան, մի անմահական սխտոր և մի ոսկի ձու ածող հավ:

Գիտնականները մնացին ապշած:

Դրա ծախքը մե՛նք կվճարենք, ասացին նրանք ուշքի գալով, միայն՝ մենք չենք կարող գտնել այդ բաները, ինչ որ դու ես ասում:

Երեք բան է իմ ուզածը, և ես ի՞նքս կզտնեմ, միայն՝ ամեն բանի համար մի գլխարկ լիքը ոսկի է պետք: Դուք երեք հոգի եք, ամենքդ ձեր գլխարկովը մեկ ոսկի կրերեք, ես էլ կգամ դերվիշին պատասխան կտամ:

Գիտնականները ճարահատած համաձայնեցին: Գնացին երեք գլխարկ ուսկի բերին, տվին ջուլհակին: Այսպես փետրելով նրանց, ինչպես պատվիրել էր թագավորը, վեր կացավ առավ իր հոնի գավազանը, մի գլուխ հոտած սխտոր, ոտի մեկը կոտրած մի հավ, և գնաց սարսափ տարածող դերվիշի մոտ:

Հավաքվեցին բոլոր քաղաքացիք, ներկա էր և թագավորը՝ իր բոլոր իշխաններով:

Չուլհակը չխոսեց դերվիշի հետ. նա լուսումունջ իր գավազանի ծայրով մի խոր ակոս քաշեց շրջանի մեջտեղով ծայրեն ի ծայր և այսպիսով դերվիշի շրջանը երկու հավասար մասի բաժանեց և նատեց նրա դեմ հանդիման:

Դերվիշը երկար մտածեց, գլուխը թափ տվավ. Վերջը մի գլուխ սոխ հանեց, դրավ առջև:

Չուլհակը, առանց երկար մտածելու, իսկույն իր սխտորը հանեց, դրավ իր առջևը: Բարկացավ դերվիշը և իր ջերից հանեց մի բուռ կորեկ և շաղ տվավ ամբողջ շրջանի մեջ:

Չուլհակը փեշի տակից հանեց իր հավը, որ իսկույն կտկտալով կերավ բոլոր կորեկը:

Դերվիշն էլ մինչև վերջը շսպասեց, իսկույն վեր կացավ և մոմոալով հեռացավ-գնաց...

Թագավորը մոտեցավ ջուլհակին և խնդրեց, որ բացատրե այդ հանելուկի նշանակությունը:

Ո՞ղջ լինի թագավորը, ասաց ջուլհակը: Այս մարդը մի խելազար դերվիշ է: Երևակայել է, որ ինքը մի շատ զորեղ իմաստուն մարդ է և կարող է մեր ամբողջ աշխարհին տիրել: Իր քաշած շրջանով ուզում էր մեզ հասկացնել, թե իրա՞նն է բոլոր մեր երկիրը: Ես չուզեցա հասկացնել նրան, որ այդ խելազարություն է, այլ՝ կես արի մեջտեղից, որով ուզեցա ասել՝ թե կեսն էլ իմն է: Նա բարկացավ և իր սոխով ինձ պատերազմ հայտնեց կամ ուզեց ասել՝ մեր մեջ դառնություն կծագի, կոհիվ կիհնի: Ես էլ իմ սխտորով հասկացրի նրան, որ ես փախչող չեմ, թեկուզ կովից էլ վատթար բան պատահի: Նա կորեկով ինձ սպանաց, որ իր զորքերն

անհամար են: Ես Էլ իմ հավով ցույց տվի, որ ահա՝ այսպես կշարդեմ ես քո
անհամար զորքը: Դրա վրա նա տեսավ, որ Է՛ Հի կարող մեզ վախեցնել,
վախսավ-գնաց…

Քաղաքացիք շատ ուրախացան, որ վերջապես ազատվեցին դերվիշի տալիք
երևակայական սովից ու մահից, և ամենքը միաբերան գոչեցին. «Կեցցե՛
Չուլհակը»:

Շահ-Աբասը, որ շատ արհեստասեր թագավոր էր, գովեց Չուլհակին և հետո
հարցրեց.

Ի՞նչ արիր իմ սագերին, լավ փետրեցի՞ր, թե՞ ոչ…

Ո՞ղջ լինի թագավորը, այո՛, լավ փետրեցի, ահա՝ նրանց փետուրները, ասաց
Չուլհակը և թագավորի առջևը դրավ մի պարկ ուսկի:

Քե՛զ են արժանի այդ ոսկիքը, ասաց թագավորը, դու ավելի օգտակար
զործադրություն կգտնես դրանց համար: Մի այդքան Էլ իմ գանձարանից
ստացիր և մի մեծ զործարան բաց արա. թող ծաղկի քո արհեստը իմ երկրիս մեջ:
Այսուհետև իմ պալատի դռները միշտ բաց են քեզ համար, թող իմ
հովանավորությունը լիուլի տարածվի քո իմաստուն ժառանգների և քո ազգի
վրա: